

GAZDAG VILMOS

MAGYAR NÉPRAJZ UKRÁN NYELVEN

Az ukrán-magyar határmente folklórja (Фольклор українсько-угорського порубіжжя) című, 2013-ban napvilágot látott terjedelmes munka után Leszja Musketik 2017-ben újabb kiadvánnyal gazdagította az egyetemes néprajzkutatás szakirodalmát, s járult ezáltal hozzá a modern magyar néprajzi kutatások szláv nyelvterületen való megismeréséhez is.

A *Kortárs magyar etnológia* címet viselő, ukrán nyelven íródott munka *Előszavában* a szerző abbéli reményének ad hangot, hogy „a szomszédos európai ország (értsd: Magyarország) legjobb néprajzi eredményeinek megismerése új horizontot nyit az ukrán olvasók számára, segít megérteni saját értékeiknek, népi kultúrájuknak a nemzeti fejlődésben betöltött szerepét, valamint ösztönözni fogja az ukrán néprajztudomány fejlődését is”.

Az első fejezet a *Főbb kutatóközpontokat* kívánja bemutatni. Elsőként Európa egyik legrégebben létrejött intézetével, a *Magyar Néprajzi Társasággal* ismerkedhet meg az olvasó, melyről azt is megtudhatja, hogy létrehozását három fő elképzelés határozta meg, illetve, hogy a megalapításában olyan neves tudósok működtek közre, mint például Herrmann Antal és Hunfalvy Pál. A történelmi ismertető mellett természetesen a jelen helyzet bemutatása is kiemelt szerepet kap. Ebből például az is kiderül, hogy Bodó Sándor, jelenlegi elnököt megelőzően az elnöki tisztséget olyan neves személyek töltötték be, mint Kósa László és Paládi-Kovács Attila, illetve, hogy a 2000-es években a társaság nyolc irányban végzett kutatásokat, s közel 1400 fős tagsággal rendelkezett.

A továbbiakban a *Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete* kerül bemutatásra. Elsőként ez esetben is az intézet történelmi és jelenkori helyzetéről kaphat részletes tájékoztatást az olvasó. Ezt követően az intézet osztályairól és az azokhoz kapcsolódó szakemberek tevékenységéről ad a szerző részletesebb ismertetést. Így például azt is megtudhatja, hogy a 2007-es adatok alapján, fennállása alatt összesen 62 disszertáció készült el az intézet kötelékein belül. A továbbiakban az intézeti munkatársak tevékenységének részletesebb bemutatását végzi el a szerző, melynek

keretein belül Balogh Balázs, Paládi-Kovács Attila, Hoppál Mihály, Sárkány Mihály, Szilágyi Miklós, Borsos Balázs, Veres Péter, Fülemlé Ágnes, Tátrai Zsuzsanna, Szemerényi Ágnes, Magyar Zoltán és Kriza Ildikó tudományos munkásságával lehet megismerkedni. Ezután az intézet által kiadott összefoglaló munkák (Magyar Néprajzi Atlasz, Magyar Népmesekatalógus, Magyar Néprajzi Lexikon, a nyolc kötetes Magyar Néprajz, melynek kötetei egy-egy bekezdés erejéig külön-külön is elemezve vannak), tudományos folyóiratok és sorozatok (Népi kultúra–Népi Társadalom, Ethno-lore, Néprajzi Tanulmányok, Folklor Archívum, Documentatio Ethnographica stb.) kerülnek bemutatásra. Emellett szó esik a Magyar Népköltészeti Lexikon előkészítési munkálatairól, valamint az intézet által szervezett jelentősebb konferenciákról is.

Ezt követően a Richter Pál által vezetett *Zenetudományi Intézet* népzene és néptánc-kutatási tevékenységének irányzatairól, az ezekhez kapcsolódó adatbázisokról, illetve a közreadott tudományos kiadványokról esik szó.

A szerző külön alfejezetben tárgyalja a *Magyar Néprajzi Múzeum* tevékenységét, melynek keretein belül kitér a Budapesten megtalálható gyűjteményekre, illetve az itt közreadott tudományos kiadványokra (A Néprajzi Múzeum Tárgykatalógusai, Magyar Népművészet, A Néprajzi Múzeum Gyűjteményei, Magyar néprajzi bibliográfia) és folyóiratokra is (Néprajzi Értesítő, Tabula). Ugyancsak külön alfejezet foglalkozik a regionális múzeumok és skanzenek létrejöttével, tevékenységével. A Szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum részletesebb bemutatása mellett említést tesz az ország más tájegységein (Nyíregyháza, Ópusztaszer, Szombathely, Zalaegerszeg, Szenna) megtalálható skanzen-múzeumokról, valamint az ugyancsak komoly jelentőséggel bíró több száz tájházról is.

A továbbiakban a néprajztudomány fejlődésében kiemelkedő szereppel bíró felsőoktatási intézmények tevékenységének, az ott oktatott tantárgyaknak és tudományos eredményeknek a bemutatását végzi el a szerző.

Ennek keretein belül elsőként a budapesti *Eötvös Loránd Tudományegyetem* néprajztudományi tevékenységével, az itt tevékenykedő szakemberek (Mohay Tamás, Bárh Dániel, Verebélyi Kincső, Küllös Imola, Kósa László) munkásságával, valamint a jelentősebb tudományos kiadványokkal ismerkedhet meg az olvasó.

A *Debreceni Egyetem* bázisán 1949-ben létrejött, és a jelenleg Bartha Elek által vezetett néprajzi tanszéket, az itt megjelenő tudományos munkák, folyóiratok tételes (Néprajzi Látóhatár, Ethnica, Magyar Néprajzi Könyvtár,

Ethnographica et folkloristica Carpathica, Studia Folkloristica et Ethnographica), valamint a tanszékhez kapcsolódó szakemberek (Újvári Zoltán, Keményfi Róbert, Selmeczi Kovács Attila) tevékenységének részletesebb elemzése révén mutatja be a szerző.

Egy alfejezetben, de jól elhatárolva tárgyalja a szerző a *Szegedi* és a *Pécsi Tudományegyetem* néprajztudományi tevékenységét. Előbbi kapcsán megjegyzi, hogy a néprajzi kutatások itt már 1929-ben intézményi kereteket öltöttek, s az akkor létrejött tanszéken a fennállása során olyan neves személyek tevékenykedtek, mint Solymossy Sándor, Bálint Sándor, Juhász Antal, Barna Gábor. Említést tesz a tanszékhez kötődő tudományos folyóiratokról, sorozatokról (Néprajz és Nyelvtudomány, Néprajzi Dolgozatok, Devotio Hungarorum, Táj és Népi Kultúra), és egyéb kiadványokról is. Részletes áttekintést ad a Vallási Kultúrakutató Csoport tevékenységét, illetve a kutatásaik eddigi hozadékait illetően.

A szegedinél jóval fiatalabb a *Pécsi Tudományegyetem* 1991-ben létrejött néprajzi tanszéke, mely 2001-től Néprajz-Kulturális Antropológiai Tanszék néven folytatja működését. A tanszéki munkatársak közül Nagy Zoltán tanszékvezető, illetve Vargyas Gábor, Pócs Éva, Kisbán Eszter, Nagy Ilona munkássága részletesebben is bemutatásra kerül.

Utolsóként a *Miskolci Egyetem*, Kotics József által vezetett Kulturális és Vizuális Antropológiai Tanszékével ismerkedhet meg az olvasó.

Zárásként a szerző azt is hangsúlyozza, hogy az egyetemi kutatóintézetek és tanszékek mellett több főiskolán is komoly néprajzkutatói tevékenység folyik, illetve említést tesz a Keszeg Vilmos által a kolozsvári *Babeş-Bolyai Tudományegyetemen* vezetett, egyetlen határon túli magyar néprajzi tanszék tevékenységéről is.

A második fejezet keretein belül *A főbb tudományos irányzatok és publikációk* ismertetésére tesz kísérletet a szerző.

A fejezet első alfejezetében a kortárs magyar néprajztudomány téma- és problémakörei kerülnek felvázolásra, melyek kapcsán a szerző kiemeli azt is, hogy a rendszerváltást követően létrejött új helyzet bizonyos mértékig a néprajztudomány megújulását is megkívánta. Jól tükrözi ezt az is, hogy a múlt század 90-es éveiben Magyarországon és a határon túli területeken is számos néprajztudományi intézet és szervezet jött létre. A néprajztudomány a hagyományos népi kultúra, a népi vallásosság, vagy épp egy-egy tájegység általános vizsgálata mellett, követve a társadalmi és gazdasági változásokat, fokozatosan új határtudományokkal (ökológiai antropológia,

kulturális ökológia, etnopolitológia), és új vizsgálati területekkel (városi folklór, az internet világának néprajza) bővült, melyek között kiemelt szerepet kell, hogy kapjanak a globális és lokális együttélés kulturális aspektusai, a multikulturalitás és az identitás kérdéskörei.

A népköltészeti alkotások gyűjtésének, vizsgálatának és közreadásának a kérdéskörét járja körbe a következő alfejezet. Ennek kapcsán a szerző említést tesz a témakörben megjelent főbb gyűjteményes kiadványokról is: Magyar Népköltési Gyűjtemény, Új Magyar Népköltési Gyűjtemény, Folklór Archivum, Magyar Népköltészet Tára. A népköltészeti alkotások gyűjtése kapcsán hangsúlyozza, hogy továbbra is folynak a naptári és egyházi ünnepekhez (pl. a karácsonyhoz), a különböző életeseeményekhez (születéshez, házasságkötéshez és halálhoz) kapcsolódó rítusok vizsgálatai. Továbbra is jelentős mértékűnek tekinthető a ballada- és a népmese-gyűjtés (ezen belül az apokrif szövegek), s egyre inkább a szakmai érdeklődés középpontjába kerül a mondák, az anekdoták és viccek, a néphittel kapcsolatos szövegek, parémiák és archaikus népi imák vizsgálata. Ugyanakkor a gyermekfolklór tanulmányozása, a néphagyományok megőrzésében játszott szerepe ellenére, periférikus szerepbe került.

A következő alfejezet a magyarországi kisebbségek népi kultúrájának tanulmányozásáról és népszerűsítéséről szól. A vizsgálatok kapcsán a szerző kiemeli a Magyar Tudományos Akadémia által 2001-ben létrehozott, s Papp Z. Attila által vezetett Kisebbségkutató Intézet tevékenységének fontosságát, illetve azt is, hogy a Magyar Néprajzi Társaság keretein belül tovább működik a Nemzetiségi Szakosztály. Hangsúlyozza, hogy az országban számos olyan magyar és kisebbségi nyelvű folyóirat jelenik meg, amely a magyarországi kisebbségek néprajzával foglalkozik, valamint azt is kiemeli, hogy az 1990-ben Békéscsabán létrejött Magyarországi Szlovákok Kutatóintézete, illetve az 1993-ban megalakult Magyarországi Románok Kutatóintézete révén elmélyült kisebbségi kutatások folynak. A kisebbségek néprajzi kutatásai kapcsán néhány neves szakember (Eperjessy Ernő, Gyivicsán Anna, Krupa András, Udvari István) munkásságát alaposabban is bemutatja.

A fejezet utolsó alfejezete a kárpátaljai magyar néprajzi kutatások eredményeit foglalja össze, hangsúlyozva, hogy a kárpátaljai magyarok nyelvének és népi kultúrájának a megőrzésében és népszerűsítésében kiemelt szerepe van az Ungvári Állami Egyetem [a jelenlegi Ungvári Nemzeti Egyetem] Magyar Tanszékének és Hungarológiai Központjának, valamint a beregszászi II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolának, illetve az itt tevékenykedő

szakembereknek. A népköltészeti vizsgálatok kapcsán kiemeli Vári Fábián László gyűjtéseit, illetve szól Kész Margit néprajzi, valamint Kész Barnabás tárgyi kultúra és építészet terén végzett kutatásairól is.

A harmadik fejezet *Az ukrán-magyar tudományos együttműködésről* szól. Ennek első részében a néprajzi kutatások kapcsán megjelenő tudományos kapcsolatok történetéről ejt szót a szerző, hangsúlyozva, hogy a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézete számos kelet-közép-európai intézettel épített ki kapcsolathálózatot. A magyarországi szakemberek több alkalommal is részt vettek ukrán partnereikkel közösen szervezett kutatásokban, konferenciákon. Ugyanez természetesen fordítva is igaz. Az együttműködés sikerességét is tanúsítják az utolsó alfejezetben bemutatott, az Ukrán Tudományos Akadémia M. T. Rilszkij Művészettörténeti, Folklorisztikai és Etnológiai Intézetének és a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatóintézetének közös projektjei.

A *Következtetésekben* a szerző röviden összefoglalja az egyes fejezetek főbb mondanivalóját, hangsúlyozva, hogy a magyar néprajztudomány a közel másfél évszázados intézményi háttérével együtt, az értékei megtartása mellett is képes aktívan fejlődni és befogadni a modern európai gondolatokat.

A munkát egy terjedelmes, huszonnégy oldalas *Irodalomjegyzék*, valamint egy cirill betűrend alapján szerkesztett *Névmutató* zárja.

A kötet értékét tovább növeli az, hogy a *Melléletekben* Leszja Musketik fordításainak köszönhetően összesen 11 magyar néprajzkutató (Balogh Balázs; Paládi-Kovács Attila; Tátrai Zsuzsanna; Barna Gábor; Eperjessy Ernő; Bódi Erzsébet; Kriza Ildikó; Viga Gyula; Kósa László; Szabó Piroska) egy-egy dolgozatának ukrán nyelvű fordítását találja az olvasó.

A kötet legvégén található angol nyelvű összefoglaló által még inkább nemzetközi érdeklődésre számot tartóvá válik a munka, s remélhetőleg a bemutatott anyagok révén komoly és pozitív hatást tud majd gyakorolni a szláv, ezen belül pedig az ukrán néprajztudomány fejlődésére is.

(Леся Мушкетик: Сучасна угорська етнологія. Національна академія наук України Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського, Київ. 2017. 400 p.)